

Koruma ve Bakım Altındaki Çocuklara Yönelik Bireysel Risk Değerlendirme Formu'nun (BİRDEF) Geliştirilmesi, Güvenirlik ve Geçerliliği

Reliability and Validity of Individualized Risk Assessment Form (BIRDEF) for Children under Institutional Care

Kültegin Ögel¹, Sena Yücesan², Çiğdem Vaizoğlu³, Emin Eraslan⁴, Mesut Demirtaş⁴, Serpil Yıldırım⁴, Celal Sulu⁴, İbrahim Kürşat Ergüt⁴

¹Acıbadem Üniversitesi, Yeniden Sağlık Ve Eğitim Derneği

²Yeniden Sağlık Ve Eğitim Derneği

³Okan Üniversitesi

⁴Aile Ve Sosyal Politikalar Bakanlığı

ÖZET

Amaç: Bu çalışmada kurum bakımı altındaki çocukların risk ve ihtiyaçlarını belirlemeyi hedefleyen bir ölçek geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmaktadır.

Yöntem: Uzman görüşleri ve literatür bilgisi ışığında 66 sorudan oluşan bir ölçek oluşturulmuş ve ölçeğe Bireysel Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF) adı verilmiştir. Araştırma Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı 5 farklı ilde farklı alanlarda hizmet veren 14 çocuk destek merkezinde kalan 304 çocukla yapılmıştır. Aynı çocuklara Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report - YSR) de uygulanmıştır. Rastgele seçilen 32 çocuk için farklı görüşmeciler tarafından tekrar BİRDEF doldurulmuştur.

Bulgular: BİRDEF için tüm ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.90 bulunmuştur. Görüşmeciler arası toplam puanların korelasyonu 0.92 (p 0.001) bulunmuştur. Açıklayıcı faktör analizinde toplam varyansın %57'sini açıklayan 9 faktör elde edilmiştir. YSR alt ölçekleri ile ilgili BİRDEF soruları arasında anlamlı düzeyde korelasyon saptanmış, YSR toplam puanıyla BİRDEF toplam puanı arasındaki korelasyon 0,48 (p 0.001) bulunmuştur.

Tartışma: BİRDEF ölçeğinin geçerli ve güvenilir olduğu, kurum bakımı altındaki çocukların risk ve ihtiyaçlarını saptamakta yardımcı bir araç olarak kullanabileceği kanaatine varılmıştır.

Anahtar Sözcükler: Ölçek geliştirilmesi, kurum bakımı altındaki çocuklar, riskli davranışlar

SUMMARY

Objective: This research aims to develop a questionnaire which measures the risk factors and the needs of children under institutional care. The reliability and validity of the constructed questionnaire is also tested.

Method: Individualized Risk Assessment Form (BIRDEF) consists of 66 questions. 304 children staying in 14 institutions under The Ministry of Family and Social Policies filled out the questionnaire. The same group of participants also completed Youth Self Report (YSR). Different interviewers applied the BIRDEF to randomly selected 32 participants, in order to test the interrater reliability of the questionnaire.

Results: Reliability analysis revealed that the BIRDEF was internally consistent with the Cronbach's Alpha coefficient of 0.90. The interrater reliability coefficient was found 0.92 (p < 0.001). In exploratory factor analysis, 9 factors were obtained explaining %57 of total variance. Significant correlations were observed between Youth Self Report subscales and related questions of Individualized Risk Assessment Form (BIRDEF). The correlation between total scores of YSR and BIRDEF was found 0.48 (p < 0.001).

Conclusion: Individualized Risk Assessment Form (BIRDEF) can be considered as a valid and reliable tool to determine the risk factors and the needs of the children under institutional care.

Key Words: Development of a scale, children under institutional care, risky behaviour

(*Klinik Psikiyatri* 2016;19:5-12)

DOI: 10.5505/kpd.2016.38257

GİRİŞ

Tüm dünyada çocuk ve ergenlerin çeşitli nedenlerle devlet tarafından korumaya alınmaları söz konusu olabilmekte; bu çocuklara uygulanan bakım modelleri sosyal, ekonomik, kültürel değişkenlerin etkisiyle ülkeler arasında farklılık gösterebilmektedir (Özdemir ve ark. 2008, Şimsek ve ark. 2008). Koruma ve bakım altındaki çocuklar; suça sürüklenen, duygusal, cinsel, fiziksel istismara uğramış ve çeşitli nedenlerle sosyal rehabilitasyona ihtiyaç duyduğu tespit edilmiş olan çocuklar olup, destek için risk ve ihtiyaç alanlarının oldukça geniş olduğu gözlenmektedir (Türkiye Barolar Birliği 2010, UNICEF 2006).

Risk kavramı; kişinin kendisi ve çevresi için zarar verici durumların belirli bir zaman dilimi içinde oluşma ihtimalini, ihtiyaç ise risk olasılığını azaltmak için yapılması gereken uygulamaları tanımlar (Ögel 2014).

Türkiye'de koruma ve bakım altına alınmaya ihtiyaç duyulan çocuklar, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Çocuk Destek Merkezleri olarak tanımlanan kurumlarda bakım altına alınmakta ve bu merkezlerde çocukların risk ve ihtiyaç alanları belirlenerek çocuklara uygun müdahale programları planlanmaktadır (Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 2015).

Kurumlarda uygulanan müdahale programları mevcut uygulamalarda, koruma ve bakım merkezlerinde çalışan uzmanların ve destek personelinin mesleki ve profesyonel görüşü ve deneyimi doğrultusunda hazırlanmaktadır. Ancak, merkezlerin kendi içlerinde birbirlerinden ayrıışan uygulamalarının olması, ortak bir değerlendirme planı üzerinden ilerlemeyi ve uygulamalarda bir standardın belirlenmesini zorlaştırabilmektedir.

Yapılandırılmış ölçme ve değerlendirme araçları, uygulayıcıların daha anlaşılır, somut ve şeffaf değerlendirmeler yapabilmelerini sağlamakta; ve rilen servislerde önyargı ve dışlama gibi sisteme zarar verebilecek unsurları azaltmaya yardımcı olarak görülmektedir (Baker 2005).

Bakım ve koruma altındaki çocuklar için geliştirilen ölçeklerin büyük çoğunluğunun suça sürüklenen çocuk ve ergenlerle ilgili olduğu görülmektedir. Bunun yanında, bu ölçeklerin arasında aynı zamanda riskli davranış gösteren çocuk ve ergenlerde de kullanılabilecek olanlar vardır. Örneğin, Hoge ve arkadaşları tarafından geliştirilen YLS/CMI (Youth Level Of Service/Case Management Inventory) ölçeği 12-18 yaş arası gençlerin risk ve ihtiyaçlarını analiz etmek üzere, yetişkin bireyler için kullanılan LSI-R (Level of Service Inventory - Revised) temel alınarak oluşturulmuştur (Schmidt ve ark. 2005).

Kurum bakımı altındaki çocuk ve ergenlerin genel risk ve ihtiyaçlarına yönelik yapılandırılmış bir ölçeğe ülkemiz için de ihtiyaç vardır. Bu araştırmada, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı Çocuk Destek Merkezleri'nde kalan çocukların risk ve ihtiyaçlarını belirlemeyi hedefleyen bir ölçek geliştirilmesi, geçerlik ve güvenilirlik çalışmalarının yapılması amaçlanmaktadır.

YÖNTEM

Ölçeğin geliştirilmesi ve yapısı

Ölçeğin geliştirilmesi amacıyla; koruma ve bakım merkezlerinde çalışan 30 uzman ile bir ihtiyaç analizi toplantısı yapılmış; ardından ilgili yerli ve yabancı literatür taranmıştır. Bunun sonucunda; riskli davranış gösteren ve istismara uğrayan, 11-18 yaş grubu çocuk ve ergenlerin risk ve ihtiyaçlarını belirleyebilecek 12 kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler şunlardır: Eğitim, ekonomik ve çalışma durumu, yaşadığı yer, arkadaş ilişkileri, fiziksel durum, alkol madde kullanımı, ruhsal durum, istismar, kişisel özellikler, davranış sorunları, suç öyküsü, ailevi özellikler. Daha sonra bu kategorileri tanımlayabilecek sorulardan oluşan bir soru havuzu geliştirilmiştir. Form, yarı yapılandırılmış bir görüşme ölçeği olarak hazırlanmıştır. Yanıt seçenekleri görüşme sırasında çocuktan alınan yanıtlara, görüşmecinin çocuk hakkında edindiği bilgilere ve gözlemlerine dayanarak seçilen, üçlü likert tipinde geliştirilmiştir. Yanıtlar; risk değişkeninin belirlenebilmesi için 0-2 arasında hesaplanabilecek şekilde derecelendirilmiştir. Düşük risk "0", orta risk "1", yüksek risk "2" olarak

kodlanmıştır. Değerlendirilen alanda çocuk hakkında yeterli bilginin olmadığı durumlar için Bilinmiyor-Uygulanamaz-Güvenilmez (BUG) seçeneği oluşturulmuştur. Form ekte yer almaktadır.

Geliştirilen soru formu, kurumlarda kalan 10 çocuğa uygulanmıştır. Her soru hakkında tek tek görüşülerek uygulayıcıların görüşleri ve geribildirimleri alınmıştır. Geribildirimlere uygun olarak soru yapıları değiştirilmiş ve anlaşılmayan sorular formdan çıkarılmıştır. Hazırlanan sorular, bu konuda deneyimli 5 uzmana yollanmış, uzmanların görüşleri alınmıştır. Geribildirimler doğrultusunda soru formu son haline getirilmiş, 66 sorudan oluşan ölçeğe Bireysel Risk Değerlendirme Formu (BİRDEF) adı verilmiştir. BİRDEF'in doldurulmasında uygulayıcılar arası bireysel farklılıkların etkisini en aza indirebilmek amacıyla, her soru için açıklamalar oluşturulmuştur.

Örneklem

Araştırma Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'na bağlı çocuk destek merkezlerinde yürütülmüştür. Çalışma 5 farklı ilden farklı alanlarda hizmet veren 14 kurumda yapılmıştır. Araştırmaya her kurumdan rastgele seçilmiş 313 çocuk katılmıştır. Eksik doldurulan formlar çıkarılmış, 304 çocuğun formu değerlendirmeye alınmıştır.

Araçlar

Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (Youth Self Report - YSR):

Achenbach ve Edelbrock tarafından 1987 yılında geliştirilen ölçek; 11 - 18 yaş aralığındaki gençlerin davranışsal ve ruhsal sorunlarını araştırmakta olan 112 sorudan oluşmaktadır. Değerlendirme üçlü likert tipi skala üzerinden yapılmaktadır (0= yok, 1= bazen olur, 2= sıklıkla olur). 1991, 2001 ve 2007 yıllarında elde edilen bilgiler sonucunda ölçekte değişiklikler yapılmıştır. YSR'nin ilk bölümündeki 20 soru yeterlilikle ilgili maddelerden oluşmaktadır. İkinci bölüm, son 6 ay içinde gençte görülen davranışsal veya duygusal problemleri içermektedir. Bunlar; içe kapanıklık, bedensel şikayetler,

anksiyete/depresyon, sosyal sorunlar, düşünce sorunları (psikoz), dikkat sorunları, yıkıcı davranışlar, agresif davranışlar, diğer sorunlar başlıkları altında alt ölçekler olarak yer almaktadır. Uygulama süresi yaklaşık 15 dakikadır. YSR'nin test-tekrar test güvenirliliği 0.82 ve iç tutarlılığı ise 0.84 olarak bulunmuştur. Ölçeğin Türkçe geçerlik ve güvenirlilik çalışmaları Neşe Erol ve Zeynep Şimşek tarafından yapılmıştır (Erol ve Şimşek 2010).

Uygulama

Araştırma Ağustos-Eylül 2014 tarihleri arasında yürütülmüştür. Ölçeğin uygulanması konusunda 30 uzman bir gün süren bir eğitim almışlardır. Bu kişiler kurumlarında kalan çocuklarla görüşerek, dosya bilgilerinden yararlanarak ve gözlemlerine dayanarak formları doldurmuşlardır. Form doldurulan tüm çocuklara Gençler İçin Kendini Değerlendirme Ölçeği (YSR) dağıtılmış ve bu ölçeği doldurmaları istenmiştir. Farklı alanlarda hizmet veren rastgele seçilen 5 kurumdan, rastgele seçilen 32 çocuk için farklı görüşmeciler tarafından tekrar BİRDEF doldurulmuştur.

İstatistiksel Analiz

İstatistiksel analiz için SPSS 17.0 programı kullanılmıştır. İç tutarlık analizi için Cronbach Alfa ve yapı geçerliğinin saptanmasında faktör analizi kullanılmıştır. Görüşmeciler arası tutarlılığın saptanmasında ise Sınıf İçi Korelasyon Katsayısından (Intraclass Correlations Coefficient -ICC) yararlanılmıştır.

BULGULAR

Çalışmaya alınan örneklemin sosyodemografik özellikleri, kuruma geliş şekli ve nedeni ile ilgili bilgiler Tablo 1'de yer almaktadır. Örneklemin büyük çoğunluğunu kız çocuklar oluşturmaktadır. Geliş nedenleri arasında istismar mağduru olma ilk sırayı, suça sürüklenme ise ikinci sırayı almaktadır.

Ölçeğin güvenirliliği, Cronbach Alfa iç tutarlılık katsayısı ve görüşmeciler arası güvenirliliğin değerlendirilmesiyle sınanmıştır. BİRDEF için tüm

Tablo 1: Örneklemin sosyodemografik özellikleri

	Ort±ss	
Yaş	15,80±1,52	
	N	%
Cinsiyet		
Kadın	239	78,6
Erkek	65	21,4
Çocuk sayısı		
Çocuğu yok	279	91,8
Bir çocuğu var	24	7,9
İki çocuğu var	1	0,3
Geliş şekli*		
Adli/Kolluk birimleri	96	31,6
Aile	31	10,2
ÇİM (Çocuk İzlem Merkezi)	26	8,6
Cezaevinden	3	1,0
Doğrudan	8	2,6
Nakil	148	48,7
Diğer	16	5,3
Geliş nedeni -		
Suça sürüklenen	71	23,4
Madde kullanımı	60	19,7
Cinsel istismar mağduru	187	61,5
Fiziksel istismar mağduru	44	14,5
Cezaevinden	6	2,0
Diğer	34	11,2

*Bu sorularda birden fazla seçenek işaretlenebildiği için sayılar farklı gözükülmektedir.

ölçeğin Cronbach Alfa katsayısı 0.90 olarak saptanmıştır. Ölçeğin toplam puan ortalaması 52,18 18,48 bulunmuştur. Görüşmeciler arası toplam puanların korelasyonu 0.92 (p 0.001) olarak belirlenmiştir. Her soruya göre görüşmeciler arası uyumun da oldukça iyi olduğu saptanmıştır (Tablo 2). Sadece; öğrenime devam etme isteğini, alkol-madde kullanımının sorun yaratmasını, psikiyatrik hastalığı, zihinsel yetersizliği ve suçluluk duyabilme yetisinde eksikliği araştıran sorularda görüşmeciler arası korelasyon istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır.

Ölçeğin yapı geçerliğini saptamak için ana bileşenler yöntemi ile varimax rotasyon kullanılarak açıklayıcı faktör analizi yapılmıştır. Açıklayıcı faktör analizinde özdeğeri 1'den büyük 9 faktör elde edilmiştir ve toplam varyansın %57'sini açıklamaktadır (Tablo 3). Davranış sorunları ve kişisel özellikler olarak belirlenen kategoriler, tek bir faktör

altında toplanmıştır. Arkadaş kategorisindeki sorular da bu faktörde yer almıştır. Alkol-madde kullanımını ve suç öyküsüne ilişkin sorular ayrı birer faktör oluşturmuştur. Aile kategorisinde yer alan soruların büyük çoğunluğu tek bir faktörde toplanırken, aile özelliklerinin bir kısmı çocuğun yaşadığı yerin özellikleri ile bir faktörün içinde yer almıştır. İstismar öyküsü ile ekonomik durum kategorisinde yer alan soruların aynı faktörde toplandığı dikkati çekmektedir. Ruhsal durum kategorisinde yer alan tüm sorular, fiziksel sağlık sorusu ile aynı faktörde yer almıştır. Travmatik yaşantı ile ihmal soruları da bu faktörde toplanmıştır.

Bu nedenle birinci faktörün kişisel özellikler, ikinci faktörün madde kullanımı, üçüncü faktörün aile özellikleri, dördüncü faktörün eğitim, beşinci faktörün ortam, altıncı faktörün suç, yedinci faktörün istismar, sekizinci faktörün ekonomik durum ve dokuzuncu faktörün ruhsal sorunlar olduğunu söyleyebiliriz.

Ölçüt geçerliğini test etmek için YSR alt ölçekleri ile ilgili BİRDEF soru ve kategorilerinin puanları arasındaki ilişkiye bakılmıştır. YSR alt ölçekleri ile ilgili BİRDEF soru ve kategorileri arasında anlamlı düzeyde korelasyon saptanmıştır (Tablo 4). YSR toplam puanıyla BİRDEF toplam puanı arasındaki korelasyon 0,48 (p 0.001) bulunmuştur.

Ayrırcı geçerliği saptamak için çocuğun kuruma geliş nedeni ile, ilgili soruların puanlarının ortalaması karşılaştırılmıştır. Suça sürüklendiği için kuruma getirilen çocukların, suç öyküsüne ilişkin sorulardan aldıkları puanlarının ortalaması karşılaştırıldığında suça sürüklenenlerde (N=69) suç öyküsü puanı ortalaması 1.11 0.55, suça sürüklenmeyenlerde (N=227) 0.10 0.28 olarak bulunmuştur. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t değeri=-20,03; sd=294, p 0.001). Madde kullandığı için kuruma getirilen çocukların, madde kullanımına ilişkin sorulardan aldıkları puanların ortalaması karşılaştırıldığında madde kullananlarda (N=60) madde kullanım puanı ortalaması 0.93 0.59, madde kullanımını nedeniyle kurumda bulunmayanlarda (N=237) bu puan ortalaması 0,23 0,38 olarak saptanmış olup, aradaki farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu bulunmuştur (t değeri=-10,99; sd=295, p 0.001). İstismara uğradığı için

Tablo 2: BİRDEF alt kategorilerinin güvenilirlik katsayıları

	Madde çıktığında ölçek ortalaması	Madde çıktığında ölçek varyansı	Madde-toplam korelasyonu	Madde çıktığında ölçek Cronbach alfa katsayısı	Görüşmeciler Arası Korelasyon
Eğitim düzeyi	51,2025	332,241	,333	,905	0,73**
Eğitim başarı durumu	50,7848	334,889	,293	,906	0,48*
Okul yaşamında uyum	50,8987	327,810	,459	,904	0,62*
Öğrenime devam etme isteği	51,1646	322,601	,565	,903	0,26
Ailenin ekonomik durumu	51,1139	332,410	,324	,906	0,78**
Çocuğun kendi gelirini sağlama durumu	51,8354	343,421	-,089	,908	0,62**
Erken yaşta çalışmaya başlama	51,8101	339,258	,079	,908	0,54*
Uygunsuz işte çalışma	51,9620	336,422	,250	,906	0,57*
Bir mesleğinin olması	50,4937	342,381	-,042	,908	0,46*
Yaşadığı ortam / mahalle	51,0000	330,026	,410	,905	0,80**
Aile ortamında yaşama	51,1899	330,797	,348	,905	0,55*
Barınma durumu	51,3544	331,642	,399	,905	0,68**
Sokakta yaşama öyküsü	51,5570	328,532	,415	,905	0,46*
Daha önce bir kurumda kalma	51,0000	330,359	,296	,906	0,75**
Arkadaşlarının yaşıt olması	51,5823	335,631	,201	,907	0,54*
Arkadaş çevresi	51,0759	325,353	,559	,903	0,90**
Fiziksel sağlık	51,9873	333,192	,530	,905	0,78**
Gebelik öyküsü	51,8228	338,404	,112	,907	0,87**
Bedensel özür/ Engellilik	52,1013	337,810	,287	,906	0,92**
Sigara kullanımı	51,0253	329,358	,328	,906	0,89**
Sık alkol kullanımı	51,8987	331,092	,491	,904	0,60*
Sık madde kullanımı	51,8861	329,795	,509	,904	0,67**
Fazla miktarda alkol kullanımı	52,0380	332,781	,530	,905	0,71**
Fazla miktarda madde kullanımı	51,9494	334,382	,308	,906	0,93**
Alkol-madde kullanımının sorun yaratması	51,9241	329,327	,586	,904	0,24
Alkol-madde kullanımı için tedavi ihtiyacı	51,9620	332,729	,416	,905	0,77**
Psikiyatrik hastalık (bipolar,psikoz vb.)	51,6456	326,155	,521	,904	0,39
Üzgün/depresif/isteksiz	51,2278	336,281	,214	,906	0,43*
Korku/heyecan/panik hali	51,4684	334,021	,286	,906	0,80**

devamı...Tablo 2: BİRDEF alt kategorilerinin güvenilirlik katsayıları

Dikkat eksikliği/Hiperaktivite	51,3797	335,110	,211	,907	0,45*
Kendine zarar verme davranışı	51,4304	325,325	,513	,904	0,74**
İntihar öyküsü/düşünceleri	51,5823	332,939	,299	,906	0,33*
Zihinsel yetersizlik	51,7468	336,243	,188	,907	0,23
Aile içi cinsel istismar öyküsü	51,5063	346,228	-,153	,911	0,91**
Aile dışı cinsel istismar öyküsü	51,0000	335,231	,154	,908	0,94**
Aile içi fiziksel istismar öyküsü	51,3671	325,389	,471	,904	0,74**
Aile dışı fiziksel istismar öyküsü	51,8228	331,481	,385	,905	0,45*
İhmal/ duygusal istismar öyküsü	50,9367	330,701	,321	,906	0,56*
Travmatik yaşantı öyküsü	50,7342	332,146	,303	,906	0,40*
Güvenli davranış eksikliği	51,0000	325,744	,557	,903	0,57*
Kolay öfkelenme	51,1139	325,692	,516	,904	0,87**
Düşünmeden hareket etme	50,8734	327,830	,486	,904	0,54*
Sosyal/iletişim becerilerinde yetersizlik	51,3038	326,240	,553	,903	0,52*
Kuralları ciddi biçimde ihlal etme	51,4304	323,787	,600	,903	0,72**
Kendine aşırı güven/beğenme	51,4684	334,021	,239	,906	0,60*
Suçluluk duyabilme yetisinde eksiklik	51,4684	328,586	,477	,904	0,39
Riskli davranışlar / Heyecan arama	51,0886	322,415	,606	,903	0,65**
Saldırganlık	51,5696	325,787	,528	,904	0,70**
Evden kaçma öyküsü	50,9241	326,969	,446	,904	0,86**
Başkalarını düşünme yetisinde eksiklik	51,2911	328,030	,490	,904	0,73**
Değişim motivasyonunda eksiklik	51,2152	329,607	,427	,905	0,43*
Suç öyküsü	51,7342	333,172	,281	,906	0,98**
Tekrarlayan suç davranışı	51,9494	334,331	,335	,905	0,53*
Cezaevi öyküsü	52,1646	339,985	,306	,906	0,94**
Ebeveynlerin eğitim düzeyi	50,6329	337,338	,188	,906	0,81**
Ebeveynlerde suç öyküsü	51,3797	332,623	,243	,907	0,93**

devamı... Tablo 2: BİRDEF alt kategorilerinin güvenilirlik katsayıları

Ebeveynlerde alkol madde kullanımı	51,4684	330,534	,329	,906	0,98**
Kuralsız ebeveynler / Ailede kuralsızlık	50,8481	330,130	,408	,905	0,86**
Ailede ruhsal hastalık	51,5823	333,810	,275	,906	0,97**
Ebeveynin kurumla işbirliği	51,1266	335,035	,218	,906	0,91**
Ebeveynler arası sorun	50,8608	333,634	,232	,907	0,95**
Ebeveynin çocuğu istismarı	51,4177	329,682	,344	,905	0,93**
Ebeveynin suça teşviki	51,9367	333,137	,404	,905	0,70**
Ebeveynin çocuğa desteği	51,0506	332,613	,309	,906	0,87**
Olumsuz yetişme ortamı	50,7848	329,248	,414	,905	0,56*

* p<0.05 ; **p<0.01

kuruma getirilen çocukların istismara ilişkin sorulardan aldıkları puanların ortalaması karşılaştırıldığında, istismara uğrayanlarda (N=42) istismar öyküsü puanı ortalaması 1,40 0,46, istismar nedeniyle kurumda bulunmayanlarda (N=254) 0.94 0.52 olarak bulunmuştur. Aradaki fark istatistiksel olarak anlamlıdır (t değeri=-5.25; sd=294, p 0.001).

TARTIŞMA

Bu araştırma BİRDEF'in geliştirilmesi, ölçeğin geçerlik ve güvenilirliğinin saptanması amacıyla yapılmıştır. BİRDEF'in çocuk destek merkezlerinde kullanılması amaçlanmaktadır. Bu nedenle uygulamaya dönük bir araç olarak kabul edilmesinde ve elde edilen verilerin buna uygun değerlendirilmesinde yarar vardır.

Ölçeğin genel iç tutarlılığı iyi düzeydedir. Soruların ilgili alanlarda kullanılan ölçeklerle iyi düzeyde korelasyon gösterdiği saptanmıştır. Bu bulgular, formun araştırdığı alanlarda iyi ve tutarlı bir ölçüm yaptığının bir göstergesi olarak kabul edilebilir.

Görüşmeciler arası korelasyonlar iyi düzeydedir. Çocuk destek kurumlarında kalan çocuklar gibi riskli davranış gösteren veya risk altındaki çocuklarda ölçek kullanımı güvenilirlik açısından birçok risk taşımaktadır. İletişim biçimi, kültür, jargon gibi etkenlerin yanıtları farklılaştırdığı bildirilmiştir (Alexander ve ark. 2006). Bu nedenle görüşmeciler

arası korelasyonun yüksek bulunmasının BİRDEF'in güvenilirliği açısından büyük önem taşıdığı inancındayız. Öte yandan doğru sonuçlar alınabilmesi için, BİRDEF'i uygulamadan önce uygulayıcıların eğitimden geçmesinin bir koşul olması gerektiği kanısındayız (Alexander ve ark. 2006). Öğrenime devam etme isteği, alkol-madde kullanımının sorun yaratması, psikiyatrik hastalık, zihinsel yetersizlik, suçluluk duyabilme yetisinde eksikliği araştıran sorularda görüşmeciler arası uyum düzeyinin düşük çıkması, ölçeğin eğitimlerinde bu alanlara dikkat edilmesi gerektiğinin önemli bir göstergesi olarak değerlendirilebilir.

Ölçek soruları 12 kategoriye uygun bir şekilde hazırlanmış olmakla birlikte, yapılan faktör analizinde 9 faktör saptanmıştır. Ekonomik durum ve istismar kategorileri, davranış sorunları ve kişisel özellikler kategorileri, yaşadığı ortam ve aile özelliklerine ilişkin bazı sorular birer faktör altında yer almışlardır. Klinik kullanımda uygulayıcının aynı konudaki soruları aynı başlık altında görmesi, daha sağlıklı değerlendirme yapılmasını kolaylaştıracaktır. Bu nedenle uygulamada getireceği yararlar göz önüne alındığında, kategorilerin ayrı olarak değerlendirilmesinin uygun olacağı kanaatindeyiz. Sağlıklı bir faktör analizi için madde başına 5 katılımcının bulunması gerektiğine ilişkin genel bir kanı olmakla birlikte, bu sayı araştırmacılara göre 3 ile 20 arasında değişmektedir (Mundfrom, 2005). Çalışmanın katılımcı sayısındaki kısıtlılığına rağmen kabul edilebilir bir sonuç elde edildiği düşünülmektedir.

Tablo 3: BİRDEF'in faktör yapısı

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
Kuralları ciddi biçimde ihlal etme	,817								
Riskli davranışlar/Heyecan arama	,764								
Suçluluk duyabilme yetisinde eksiklik	,727								
Başkalarını düşünme yetisinde eksiklik	,726								
Düşünmeden hareket etme	,722								
Güvenli davranış eksikliği	,681								
Kendine aşırı güven/beğenme	,634								
Kolay öfkelenme	,557								
Değişim motivasyonunda eksiklik	,544								
Arkadaş çevresi	,508								
Saldırganlık	,479								
Evden kaçma öyküsü	,438								
Sosyal /iletişim becerilerinde yetersizlik	,370								
Arkadaşlarının yaşıt olması	,312								
Sık madde kullanımı		,841							
Alkol-madde kullanımı için tedavi ihtiyacı		,818							
Alkol-madde kullanımının sorun yaratması		,815							
Fazla miktarda madde kullanımı		,796							
Fazla miktarda alkol kullanımı		,697							
Sık alkol kullanımı		,617							
Sigara kullanımı		,500							
Ebeveynin çocuğa desteği			,824						
Ebeveynin kurumla işbirliği			,763						
Ebeveynler arası sorun			,650						
Ebeveynlerde suç öyküsü			,627						
Ebeveynin çocuğu istismarı			,593						
Kuralsız ebeveynler/Ailede kuralsızlık			,562						
Ebeveynlerde alkol-madde kullanımı			,562						
Olumsuz yetişme ortamı			,555						
Ailede ruhsal hastalık			,465						

devamı... Tablo 3: BİRDEF'in faktör yapısı

Ailede ruhsal hastalık			,465						
Eğitim başarı durumu				,810					
Öğrenime devam etme isteği				,726					
Eğitim düzeyi				,721					
Okul yaşamında uyum				,609					
Barınma durumu					,670				
Yaşadığı ortam/mahalle					,656				
Ebeveynin suça teşviki					,522				
Ebeveynlerin eğitim düzeyi					,468				
Aile ortamında yaşama					,359				
Daha önce bir kurumda kalma					,344				
Sokakta yaşama öyküsü					,334				
Suç öyküsü						,837			
Tekrarlayan suç davranışı						,718			
Cezaevi öyküsü						,464			
Aile dışı cinsel istismar öyküsü							,674		
Aile içi cinsel istismar öyküsü							,316		
Aile içi fiziksel istismar öyküsü							,302		
Bir mesleğinin olmaması							,414		
Çocuğun kendi gelirini sağlama durumu							,366		
Ailenin ekonomik durumu							,365		
Erken yaşta çalışmaya başlama								,763	
Uygunsuz işte çalışma								,729	
Gebelik öyküsü								,590	
Ailenin ekonomik durumu								,510	
Bedensel özür/Engellilik								,462	
Üzgün/depresif/isteksiz									,708
Travmatik yaşantı öyküsü									,574
Aile dışı fiziksel istismar öyküsü									,541
Kendine zarar verme davranışı									,475
İhmal/Duygusal istismar öyküsü									,474
İntihar öyküsü/düşünceleri									,423
Korku/heyecan/panik hali									,345
Dikkat eksikliği/Hiperaktivite									,323
Psikiyatrik hastalık (bipolar, psikoz vb)									,317
Fiziksel sağlık									,304
Zihinsel yetersizlik									,301

Yaygın kullanılan bir ölçek olan YSR ile BİRDEF kategorileri arasında belirgin bir ilişki bulunmuştur. Bu haliyle BİRDEF'in sınanan değişkenleri doğru bir şekilde ölçtüğünü söyleyebiliriz. YSR çocuğun kendi doldurduğu, BİRDEF ise görüşme- ci tarafından doldurulan bir ölçektir. Bu nedenle görüşmecinin ve çocuğun benzer görüşlere sahip olduğu ve ölçeğin bunu yansıttığı iddia edilebilir.

Ölçeğin ayırıcı geçerliği de oldukça iyi düzeydedir. Suça sürüklenen, madde kullanan veya istismara uğrayan çocuklarda BİRDEF puanları farklı çıkmaktadır. Çocuğun geliş nedenine göre, ölçekte yer alan kategorilerin puanları belirgin düzeyde yüksek çıkmaktadır. Bu bulgu ölçeğin farklı grupları ayırt etme yetisi olduğunu göstermektedir.

Bu tür ölçeklerde riskin belirli etkenler üstünde toplanması, sadece ölçeğin içerdiği soruların sorulması gibi nedenlerden dolayı BİRDEF ve benzeri ölçeklerin bir tamamlayıcı araç olarak görülmesi ve klinik görüşmeden elde edilen bilgiye de önem ve

rilmesi gerektiği açıktır (Newbold 2011).

Riskli davranışlar açısından bakıldığında araştırmalarda cinsiyetler arası farklılıkların olduğu bulunmuştur. Bu araştırmada örneklem bir bütün olarak ele alınmıştır. Bu haliyle ölçeğin kategorilerinin kesme noktaları belirgin değildir. Kategorilere ait normlarının oluşturulması, risklerin daha kesin olarak belirlenmesinde yararlı olacaktır. Bu nedenle cinsiyetler arası farklılıkların da ortaya konacağı, heterojen grupların değerlendirileceği, kesme noktalarının saptanabileceği daha geniş örneklemde çalışmaların yapılması gereklidir (Dembo ve ark. 2010, Lighthall ve ark. 2012).

Çocuk ve ergenler hızla değişim gösterdiği için, çocuklardaki değişimin izlenmesi büyük önem taşımaktadır (Huang ve ark. 2012). Süreç içindeki değişimlere göre yeni risklerin ve ihtiyaçların saptanması, uygulanacak müdahalelerin doğruluğunu artıracaktır. Bu nedenle BİRDEF'in değişime has-

Tablo 4: BİRDEF soru ve kategorileri ile YSR alt ölçekleri puanlarının korelasyonları

BİRDEF soruları	YSR alt ölçekleri					
	Dikkat	Yıkıcı davranışlar	Depresyon/Anksiyete	Düşünce sorunları	Sosyal sorunlar	Agresyon
Dikkat eksikliği	0,29**					
Kolay öfkelenme	0,34**					0,42**
Düşünmeden hareket etme	0,38**					0,43**
Davranış sorunları kategorisi		0,49**				0,48**
Üzgün/depresif/isteksiz			0,63**			
Korku/heyecan/panik hali			0,25**			
Dikkat eksikliği/Hiperaktivite			0,26**			
İntihar öyküsü/düşünceleri			0,30**			
Psikiyatrik hastalık (bipolar, psikoz vb)				0,29*		
Güvenli davranış eksikliği					0,21*	
Sosyal /iletişim becerilerinde yetersizlik					0,21*	
Saldırganlık						0,36**

* p<0.01

**p<0.001

sas olup olmadığı konusunda araştırmaların yapılması uygun olacaktır.

Sonuç olarak; BİRDEF riskli davranışlar gösteren risk altındaki çocuk ve ergenlerin risk ve ihtiyaçlarının değerlendirilmesinde geçerli ve güvenilir bir araç olarak değerlendirilmiştir. Bireysel risk ve ihtiyaçların saptanmasında kullanılan ölçeklerin çocuğun yararına kullanılması gerektiği, etiketlemeye yol açmaması için özen gösterilmesinin önemli olduğu, sadece bu ölçeklerle çocuk hakkında karar verilmesinin doğru olmadığı, ölçeklerin çocuğu değerlendirmede tamamlayıcı bir araç olduğu unutulmamalıdır.

Yazışma adresi: Sena Yücesan Yeniden Sağlık ve Eğitim Derneği yucesansena@gmail.com

KAYNAKLAR

- Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (2015). Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'ne Bağlı Olan Kurumlar ve Bakılan Çocukların İstatistik Verileri, <http://cocukhizmetleri.aile.gov.tr/data/544e2899369dc318044059c3/May%C4%B1s.pdf>. Erişim tarihi Temmuz 23, 2015.
- Alexander M, Holsinger A, Christopher T ve ark. (2006) Exploring the validity of the Level of Service Inventory-Revised with Native American offenders. *Journal of Criminal Justice*, 34:331-337.
- Baker K (2005) Assessment in Youth Justice: Professional Discretion and the Use of Asset. *Youth Justice*, 5:106-122.
- Dembo R, Belenko S, Childs K ve ark. (2010) Gender Differences in Drug Use, Sexually Transmitted Diseases, and Risky Sexual Behavior among Arrested Youths. *J Child Adolesc Subst Abuse*, 19:424-446.
- Erol N, Şimşek Z (2010) Okul Çağı Çocuk ve Gençler için Davranış Değerlendirme Ölçekleri El Kitabı. Ankara, Metis Yayınları, s.94-102.
- Huang DYC, Lanza HI, Murphy DA ve ark. (2012) Parallel Development of Risk Behaviors in Adolescence: Potential Pathways to Co-occurrence. *Int J Behav Dev*, 36:247-257.
- Lighthall NR, Sakaki M, Vasunilashorn S (2012) Gender differences in reward-related decision processing under stress. *Soc Cogn Affect Neurosci*, 7:476-484.
- Mundfrom D, Shaw Dg, Ke TL (2005) Minimum Sample Size Recommendations for Conducting Factor Analyses. *International Journal of Testing*, 5(2): 159-168.
- Newbold K (2011) An evaluation of the offender assessment system as an assessment tool for the national probation service. *Internet Journal of Criminology*, 7:476-484.
- Ögel K (2014) Çocuk, Suç ve Bireyselleştirilmiş İyileştirme. UNICEF Türkiye, Ankara.
- Özdemir N, Sefer N, Türkdoğan D (2008) Bir sosyal sorumluluk projesi örneği: "Korunmaya muhtaç çocuklar". *C.Ü.Sosyal Bilimler Dergisi*, 32:283-305.
- Schmidt F, Hoge RD, Gomes L (2005) Reliability And Validity Analyses of The Youth Level of Service/Case Management Inventory. *Criminal Justice and Behavior*, 32:329-344.
- Şimşek Z, Erol N, Öztöp D ve ark. (2008) Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; Ulusal örnekleme karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19:235-246.
- Türkiye Barolar Birliği (2010) Koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri ile bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleri yönetmeliği, http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzu-at_diger/korumabakim.pdf. Erişim tarihi Temmuz 24, 2015.
- UNICEF (2015) Önce Çocuklar: Sokakta Yaşayan ve/veya Çalışan Çocuklar, http://www.unicef.org/turkey/dn_2006/_cp43.html. Erişim tarihi Temmuz 23, 2015.

BİREYSEL RİSK DEĞERLENDİRME FORMU (BİRDEF)

BUG

A Eğitim

1	Eğitim düzeyi	☐	İyi	☐	Orta	☐	Düşük	☐
2	Eğitim başarı durumu	☐	İyi	☐	Orta	☐	Düşük	☐
3	Okul yaşamında uyum	☐	İyi	☐	Orta	☐	Düşük	☐
4	Öğrenime devam etme isteği	☐	İyi	☐	Orta	☐	Düşük	☐

B Ekonomik ve çalışma durumu

1	Ailenin ekonomik durumu	☐	İyi	☐	Orta	☐	Kötü	☐
2	Çocuğun kendi gelirini sağlama durumu	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Erken yaşta çalışmaya başlama	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
4	Uygunsuz işte çalışma	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
5	Bir mesleğinin olması	☐	Evet	☐	Kısmen	☐	Hayır	☐

C Yaşadığı yer

1	Yaşadığı ortam/mahalle	☐	İyi	☐	Orta	☐	Kötü	☐
2	Aile ortamında yaşama	☐	Evet	☐	Kısmen	☐	Hayır	☐
3	Barınma durumu	☐	İyi	☐	Orta	☐	Kötü	☐
4	Sokakta yaşama öyküsü	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
5	Daha önce bir kurumda kalma	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐

D Arkadaş ilişkileri

1	Arkadaşlarının yaşıt olması	☐	Yaşıt	☐	Kısmen	☐	Değil	☐
2	Arkadaş çevresi	☐	İyi	☐	Orta	☐	Kötü	☐

E Fiziksel durum

1	Fiziksel sağlık	☐	İyi	☐	Orta	☐	Kötü	☐
2	Gebelik öyküsü	☐	Yok	☐	Geçmiş	☐	Var	☐
3	Bedensel özür/Engellilik	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐

F Alkol-madde kullanımı

1	Sigara kullanımı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
2	Sık alkol kullanımı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Sık madde kullanımı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
4	Fazla miktarda alkol kullanımı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
5	Fazla miktarda madde kullanımı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
6	Alkol-madde kullanımının sorun yaratması	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
7	Alkol-madde kullanımı için tedavi ihtiyacı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
8	Daha önce bağımlılıkla ilgili tedavi öyküsü	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐

G	Ruhsal durum							
1	Psikiyatrik hastalık (bipolar, psikoz vb)	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
2	Üzgün/depresif/isteksiz	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Korku/heyecan/panik hali	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
4	Dikkat eksikliği/Hiperaktivite	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
5	Kendine zarar verme davranışı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
6	İntihar öyküsü/düşünceleri	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
7	Zihinsel yetersizlik	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
H	İstismar							
1	Aile içi cinsel istismar öyküsü	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
2	Aile dışı cinsel istismar öyküsü	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
3	Aile içi fiziksel istismar öyküsü	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
4	Aile dışı fiziksel istismar öyküsü	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
5	İhmal/Duygusal istismar öyküsü	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
6	Travmatik yaşantı öyküsü	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
J	Kişisel özellikler							
1	Güvenli davranış eksikliği	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
2	Kolay öfkelenme	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Düşünmeden hareket etme	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
4	Sosyal /iletişim becerilerinde yetersizlik	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
K	Davranış sorunları							
1	Kuralları ciddi biçimde ihlal etme	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
2	Kendine aşırı güven/beğenme	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Suçluluk duyabilme yetisinde eksiklik	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
4	Riskli davranışlar/Heyecan arama	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
5	Saldırganlık	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
6	Evden kaçma öyküsü	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
7	Başkalarını düşünme yetisinde eksiklik	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
8	Değişim motivasyonunda eksiklik	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
L	Suç öyküsü							
1	Suç öyküsü	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
2	Tekrarlayan suç davranışı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Cezaevi öyküsü	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐

M	Ailevi özellikler							
1	Ebeveynlerin eğitim düzeyi	☐	İyi	☐	Orta	☐	Kötü	☐
2	Ebeveynlerde suç öyküsü	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
3	Ebeveynlerde alkol -madde kullanımı	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
4	Kuralsız ebeveynler/Ailede kuralsızlık	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
5	Ailede ruhsal hastalık	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
6	Ebeveynin kurumla işbirliği	☐	Var	☐	Kısmen	☐	Yok	☐
7	Ebeveynler arası sorun	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
8	Ebeveynin çocuğu istismarı	☐	Yok	☐	Kararsız	☐	Var	☐
9	Ebeveynin suça teşviki	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐
10	Ebeveynin çocuğa desteği	☐	Var	☐	Kısmen	☐	Yok	☐
11	Olumsuz yetişme ortamı	☐	Yok	☐	Kısmen	☐	Var	☐